

2. Граматичні вправи передбачають тренування подолання труднощів, пов'язаних як із формами і структурами мови вихідного тексту, що мають відповідність у мові тексту перекладу, так і безеквівалентними формами і структурами. Розв'язання стилістичних проблем перекладу передбачає вміння творчо використовувати різноманітні способи компенсації в тексті перекладу тих втрат, що викликані неможливістю достатньо повно і точно відтворити тонкі стилістичні відтінки вихідного тексту [2, с. 371].

Завданням курсу перекладу є розвиток на підставі спеціальних знань умінь і навичок перекладу. Тому система перекладацьких вправ доповнюється регулярними завданнями з перекладу текстів різного ступеня складності і певного обсягу за вказаний проміжок часу в аудиторії.

Ми проаналізували далеко не повний перелік питань, з якими стикаються викладачі в процесі навчання студентів практиці перекладу. Про більш широке застосування перекладацької методики під час навчання див. у виданнях Маріупольського державного університету [1, с. 3].

Література

1. Жаркова Є. М., Нікольченко М. В., Нікольченко Т. М. Теорія і практика перекладу: підручник / Є. М. Жаркова, М. В. Нікольченко, Т. М. Нікольченко; Маріупольський державний університет. – Маріуполь, 2013. – 436 с.
2. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2004. – 424 с.
3. Методичні рекомендації до практичних занять із російсько-українського перекладу» для студентів 2–3 курсів спеціальності «Переклад (українська, російська, польська) / Упорядники: канд. філол. наук Н. А. Гайдук, канд. філол. наук Т. М. Нікольченко. – Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2019. – 204 с.

УДК 080

Сичугова Я.С.

асистент кафедри слов'янської філології та перекладу

ЦИТАТА И ЕЕ РАЗНОВИДНОСТИ: К ПРОБЛЕМЕ КЛАССИФИКАЦИИ

Изучение цитаты ведется давно, при этом цитата подвергается исследованию на различном языковом материале и в различных разделах филологии. Внимание многих филологов (и литературоведов, и лингвистов) и ученых других гуманитарных наук направлено в сторону изучения диалогических отношений между (или внутри) текстами, входящих к идеям М. М. Бахтина. В литературоведении и лингвистике особую актуальность приобрел интерес к «чужому» слову, в частности, к такой его разновидности, как цитата.

Цитацию в самом общем виде можно определить как один из способов представления чужой речи. Цитатой в широком смысле является любой элемент чужого текста, включенный в авторский текст. Цитация выполняет интертекстовую функцию, то есть функцию объединения «старого» и «нового» текста, подключает авторский текст к чужому. Цитация способствует диалогизации текста и эксплицитно или имплицитно выражает оценку [2; 100].

В поле зрения ученых, занимающихся проблемами цитирования, находятся такие понятия, как реминисценция, аллюзия, непрямая цитата, косвенная и др. Многие из этих терминов не имеют общепринятых дефиниций, не всегда ясно, где находятся границы между одним и другим явлением. Также отметим, что всякая цитата, в силу своей афористичности, неточна. Поэтому важно знать, для чего ее применили.

Прямая цитата – воспроизведенный фрагмент текста-источника с указанием минимум одного из следующих формальных признаков: имени автора, названия источника, графического маркера (кавычек, курсива и др.). Прямые цитаты должны быть точными и включать слова, которые использовал цитируемый человек. Прямая цитата берется в кавычки:

«Если страна не вкладывает средства в фундаментальные исследования, – сказал он, – то она не имеет шансов на долговременный экономический успех». – «Якщо країна не вкладає засоби у фундаментальні дослідження, – сказав він, – тоді вона не має шансів на тривалий економічний успіх».

Заимствованные высказывания или сведения, представленные в пересказе, называют непрямыми цитатами. Под этим понимается фраза прецедентного текста, на которую идет отсылка, и которая является дословным или практически дословным воспроизведением прецедентного текста. В случае непрямого цитирования в конечном тексте конкретного указания ни на источник заимствования, ни на автора прецедентного текста не присутствует. К непрямым цитатам относятся аллюзии и реминисценции.

Аллюзия является характерным для литературно-художественного произведения способом связи текста, интенции автора и вертикального контекста произведения. В работах современных исследователей

она определяется как специфический намек, особенность которого состоит в «иносказании», т.е. в косвенной, путем упоминания какого-нибудь имени или названия, отсылке к общеизвестному литературному произведению или историческому факту. Аллюзия устанавливает ассоциации с текстом-первоисточником, по форме часто является небольшим элементом этого текста, без упоминания его названия и автора. Понятие литературной аллюзии включает в себя не только отсылки к литературным произведениям, но и отсылки к другим видам текста (например, к высказываниям известных личностей, текстам песен, кинофильмов и др.).

Под реминисценцией обычно понимаются присутствующие в художественных текстах отсылки к предшествующим культурно-историческим фактам, произведениям и их авторам. Реминисценция только тогда становится реминисценцией, когда начинает выполнять свою главную функцию – функцию напоминания. Современная культура постмодернизма, кстати говоря, практически полностью строится на реминисценциях, превращая привычный нам художественный текст в интертекст, текст, сотканный из образов предшествующей и окружающей культуры.

Итак, для автора реминисценция – это способ «напомнить» читателю о каких-то культурных фактах, для читателя – вспомнив о чём-то знакомом, лучше понять, что хотел сказать автор.

Ближе к выходным вас постигнут горькие любовные разочарования. Видимо, от пресыщенности. Или ваша душа просто устала трудиться день и ночь (Комок, 16 марта 2004 г.) . Ср.: *Душа обязана трудиться / И день и ночь, и день и ночь!* (Н.А. Заболоцкий «Не позволяй душе лениться») – *Ближче до вихідних вас осягнуть любовні розчарування. Очевидно, від пересичування. Або ваша душа попросту втомилася працювати день і ніч.* Пор.: *Душа зобов'язана працювати / І день і ніч, і день і ніч!*

Цитата с атрибуцией – это символический текстовый знак с сопутствующими ему индексами (имя автора текста-донора, его заголовок, кавычки и т.п.); чем больше объем цитаты, тем больше вес ее символической составляющей. Наиболее чистой формой такой цитации можно считать цитаты с точной атрибуцией и тождественным воспроизведением образца, где однозначно указан автор воспроизведенных слов, а сам текст-донор заключен в кавычки:

Если мы обратимся к нашей партэлите, то сразу вспоминаются бессмертные слова Ильфа и Петрова «Нам грубиянов не надо. Мы сами грубияны» (Коммерсантъ). Ср.: *«Нам грубиянов не надо. Мы сами грубияны»* (И. Ильф и Е. Петров «Двенадцать стульев»). – *Якщо звернемося до нашої партеліти, то відразу пригадуються безсмертні слова Ильфа та Петрова «Нам неотеси не потрібні. Ми самі неотеси».* Пор.: *«Нам неотеси не потрібні. Ми самі неотеси».*

Цитаты без атрибуции являются либо текстовыми знаками с вторичной индексальностью, либо символическими составляющими знака-цитаты, которая лишь в значительной степени или полностью подавляет его индексальную составляющую. Поскольку большинство цитат в художественном тексте дается без атрибуции, символическая семантика обсуждаемых текстовых знаков полностью господствует над индексальной (тогда как, скажем, в научных текстах картина иная). Немаловажно, что цитата при этом обладает «собственной предикацией» (Н. А. Фатеева), то есть ее семантика существенно деформируется средой текста-реципиента (в научном и юридическом тексте или тексте документа это недопустимо).

Похороны дело непростое. Особенно если это касается человека, чья жизнь всегда была объектом исследования всех средств массовой информации. Вот и сейчас, подойду к церкви Христа Спасителя, очень хотелось крикнуть «Снимите шляпы, обнажите головы. Сейчас состоится вынос тела» (Коммерсантъ). – Ср.: *«Снимите шляпы, обнажите головы. Сейчас состоится вынос тела»* (И. Ильф и Е. Петров «Двенадцать стульев»). – *Ховання справа не проста. Особливо якщо це стосується людини, чие життя завжди було об'єктом досліджень усіх засобів масової інформації. Ось і зараз, підійду до церкви Христа Рятівника, дуже хотілося крикнути «Зніміть капелюхи, оголіть голови. Зараз відбудеться винос тіла».* Пор.: *«Зніміть капелюхи, оголіть голови. Зараз відбудеться винос тіла».*

Цитаты без атрибуции образуются присоединением «операторов» «не» к хорошо известным цитатам или противительного союза «но».

Косвенная цитата – это пересказ того, что было кем-то сказано. Косвенные цитаты используются, когда точная передача слов не очень важна, и делают текст удобочитаемым. Хотя в косвенных цитатах не обязательно дословно передавать сказанное цитируемым, слова должны сохранять смысл и тон того, что было сказано. Косвенная цитата является частью авторского повествования и поэтому не берется в кавычки:

В декабре он заявил, что его партия победит на следующих парламентских выборах. – У грудні він заявив, що його партія переможе в наступних парламентських виборах.

Косвенная цитата или пересказ чьего-либо высказывания всегда оценочны. Косвенное цитирование свидетельствует о большей степени адаптации исходного текста.

Изученный материал позволяет в большинстве случаев говорить о цитировании в научно-популярном подстиле как об особом выразительном стилистическом приеме, оказывающем разностороннее воздействие на читателя – интеллектуальное, эмоциональное и эстетическое. Сила воздействия этого приема тем более увеличивается при функционировании цитаты в качестве одного из традиционно выделяемых лексических

или синтаксических стилистических средств – образного сравнения, метафоры, перифраза, эпитета, эмфатического повтора, антитезы, параллельных конструкций.

В целом, описанные и проанализированные виды и формы цитирования в их совокупности характеризуют научно-популярный текст как действительно особое, неоднородное стилистическое образование, в котором одновременно реализуются функции и сообщения, и воздействия, при частом преобладании последней. В цитировании находят отражение как научные свойства научно-популярного подстиля – информативность, связность, логичность, аргументированность и достоверность, так и качества, сближающие его с публицистической и художественной литературой, а именно, доступность, конкретность, диалогичность и увлекательность изложения, экспрессивно-образный способ подачи материала, стремление к эстетизму.

Литература

1. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. / Н. А. Фатеева. – М.: АГАР, 2000. – 280 с.
2. Хализев В. Е. Теория литературы: Учебник / В. Е. Хализев. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2005. – 405 с.

УДК 811.161.2'42

Гайдук Н.А.

к. філол. н, доцент кафедри слов'янської філології та перекладу

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНО-ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

У сучасному комунікативному просторі політичний дискурс заслуговує на особливу увагу дослідників, оскільки ще у 50-х роках минулого століття було встановлено, що зв'язок мови з політичним життям суспільства є досить тісним. Зв'язок мови та політичного дискурсу можна простежити, по-перше, вивчаючи здійснення впливу на масову свідомість за допомогою мовних засобів, а, по-друге, вивчаючи політичний дискурс як взірць просування демократичних ідей та цінностей, особливо в сучасних умовах глобалізації.

У роботі «Сучасна політична лінгвістика» Е. В. Будаєва і А. П. Чудінова висловлюється думка про те, що «мовна діяльність особистості або колективного суб'єкта політики (наприклад, політичної партії) сприймається як відображення існуючої у свідомості людей мовної картини політичного світу. Подібна діяльність може слугувати матеріалом для вивчення індивідуальної, соціумної і національної ментальності» [2]. Ці положення відповідають когнітивному підходу до дослідження сучасного політичного дискурсу, на який ми спираємося у нашому дослідженні.

Слід зазначити, що «методи когнітивного аналізу політичного дискурсу дають змогу реконструювати уявлення людини або групи осіб про навколишній світ, визначити його ціннісні погляди» [9, с. 84]. Крім того, такі методи допомагають скласти «уявлення і про політичну ситуацію, оскільки внутрішні моделі світу – це частина об'єктивної політичної картини» [5, с. 129].

Низка вчених розуміють політичний дискурс у широкому сенсі, наприклад, «політичний дискурс – це сукупність усіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом» [1 с. 6]. У вузькому сенсі політичний дискурс – це дискурс політиків, утворений партійними програмами, дебатами в парламенті, урядовими обговореннями і промовами політиків. Він не виходить за межі сфери політики [5, с. 128]. Політичний дискурс формується в контексті функціонування певних політичних інститутів, тобто можна сказати, що дискурс є політичним, коли він супроводжує політичний акт у відповідній інституційній обстановці.

У нашому дослідженні використовуємо широке тлумачення політичного дискурсу як такого, що має реальний і віртуальний виміри, й уналежнюємо до нього процес і результат породження та сприйняття політичних текстів [9, 83], а також «екстралінгвістичні фактори, що впливають на їх породження і сприйняття» [7, с. 46], оскільки політичний дискурс залежить не стільки від теми або стилю спілкування, а й від таких екстралінгвальних факторів, як той, хто говорить, той, кому говорять, що та в якій ситуації і з якою метою говорять [7].

Тобто, функції політичного дискурсу реалізуються в ході політичного процесу. Під час створення дискурсу мовець, як правило, спирається на особистісні ментальні моделі, події чи ситуації. Такі моделі утворюють суб'єктивні переконання мовця стосовно ситуації. Після формування суб'єктивної моделі ситуації мовець може використовувати її елементи в дискурсі за допомогою низки конкретних лінгвістичних та дискурсивних стратегій. Як правило, використовується лише частина наявних у мовця когнітивних моделей, в основному та, яка релевантна поточній ситуації.